

REPUBLIKA HRVATSKA
DRŽAVNI URED ZA REVIZIJU
Područni ured Osijek

KLASA: 041-01/23-10/4
URBROJ: 613-16-23-9
Osijek, 6. rujna 2023.

Izvješće o obavljenoj reviziji učinkovitosti

Upravljanje građevinama za navodnjavanje u Osječko-baranjskoj županiji

SADRŽAJ

stranica

PREDMET, SUBJEKT I CILJEVI REVIZIJE	2
METODE REVIZIJE	3
KRITERIJI ZA OCJENU UČINKOVITOSTI	4
PRAVNI, STRATEŠKI I PLANSKI OKVIR ZA UČINKOVITO UPRAVLJANJE GRAĐEVINAMA ZA NAVODNJAVANJE	6
EVIDENCIJE GRAĐEVINA ZA NAVODNJAVANJE	10
GRADNJA, KORIŠTENJE I ODRŽAVANJE GRAĐEVINA ZA NAVODNJAVANJE	14
Gradnja građevina za navodnjavanje	14
Korištenje građevina za navodnjavanje	21
Održavanje građevina za navodnjavanje	25
KORIŠTENJE VODE ZA NAVODNJAVANJE	26
INFORMIRANJE JAVNOSTI	29
OCJENA UČINKOVITOSTI UPRAVLJANJA GRAĐEVINAMA ZA NAVODNJAVANJE U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJI	30
OČITOVANJE OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE	32

IZVJEŠĆE
O OBAVLJENOJ REVIZIJI UČINKOVITOSTI
UPRAVLJANJA GRAĐEVINAMA ZA NAVODNJAVANJE U
OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJI

Na temelju odredaba članka 19. i 21. Zakona o Državnom uredu za reviziju (Narodne novine 25/19), obavljena je revizija učinkovitosti upravljanja građevinama za navodnjavanje u Osječko-baranjskoj županiji (dalje u tekstu: Županija).

Revizija je obavljena na način i prema postupcima utvrđenim Okvirom profesionalnih načela, standarda i smjernica Međunarodne organizacije vrhovnih revizijskih institucija (INTOSAI) (Narodne novine 17/20) i Kodeksom profesionalne etike državnih revizora.

Postupci revizije provedeni su od 30. siječnja do 6. rujna 2023.

PREDMET, SUBJEKT I CILJEVI REVIZIJE

Predmet revizije je upravljanje građevinama za navodnjavanje u Županiji.

Navodnjavanje je, prema odredbama Zakona o vodama (Narodne novine 66/19, 84/21 i 47/23)¹, djelatnost zahvaćanja podzemnih i površinskih voda i njihova isporuka radi natapanja poljoprivrednog zemljišta, sportskih terena ili drugoga zemljišta, dok je javno navodnjavanje djelatnost zahvaćanja podzemnih i površinskih voda te njihova isporuka radi natapanja poljoprivrednog zemljišta putem građevina za navodnjavanje u vlasništvu županija ili mješovitih melioracijskih građevina u vlasništvu Republike Hrvatske. Upravljanje su poslovi investitora gradnje vodnih građevina, njihovo održavanje, čuvanje i korištenje za namjene kojima vodne građevine služe.

Vodne građevine su građevine ili skupovi građevina zajedno s pripadajućim uređajima i opremom, koji čine tehničku, odnosno tehnološku cjelinu, a služe za uređenje vodotoka i drugih površinskih voda, zaštitu od štetnog djelovanja voda, zahvaćanje voda radi njihova namjenskog korištenja i za zaštitu voda od onečišćenja.

Vodne građevine su, između ostalog, vodne građevine za melioracije koje čine:

1. građevine za melioracijsku odvodnju (kanali s pripadajućim crpnim stanicama, drenažama, betonskim propustima, čepovima, sifonima, stepenicama, brzotocima, oblagama za zaštitu od erozija, ustavama i drugim pripadajućim građevinama, uređajima i opremom) koje se dijele na građevine za osnovnu melioracijsku odvodnju (melioracijske građevine I. i II. reda) i građevine za detaljnu melioracijsku odvodnju (građevine III. i IV. reda)
2. građevine za navodnjavanje (akumulacijske i druge zahvatne građevine, razvodna mreža i druge građevine pripadajuće ovim građevinama)
3. mješovite melioracijske građevine.

Građevinama za osnovnu melioracijsku odvodnju u vlasništvu Republike Hrvatske upravljaju Hrvatske vode. Građevinama za detaljnu melioracijsku odvodnju u vlasništvu županija upravljaju Hrvatske vode. Građevinama za navodnjavanje u vlasništvu županija upravljaju županije.

Građevine za navodnjavanje, prema načinu gradnje i upravljanja, dijele se na sustave javnog navodnjavanja² i privatne sustave. Sustavi javnog navodnjavanja najčešće se sastoje od vodozahvata s crpnom stanicom i postrojenjem za kondicioniranje vode³, akumulacije, dovodnoga sustava i distribucijske mreže. Vodozahvat može biti na otvorenom vodotoku, postojećoj akumulaciji ili podzemnoj vodi.

Subjekt revizije je Županija, kao investitor gradnje sustava javnog navodnjavanja na svom području.

Revizijom je obuhvaćeno razdoblje 2005. – 2021. u vezi s donošenjem županijskog plana navodnjavanja i ostvarenjem ciljeva utvrđenih navedenim planom, dok su podaci o drugim aktivnostima Županije obuhvaćeni do konca 2022.

¹ Do stupanja na snagu navedenog Zakona (srpanj 2019.), na snazi je bio Zakon o vodama (Narodne novine 153/09, 130/11, 56/13, 14/14 i 46/18).

² Predmet revizije su sustavi javnog navodnjavanja.

³ Prema odredbama Zakona o vodama, kondicioniranje je postupak obrade zahvaćene vode da bi postala prikladna za ljudsku potrošnju.

Osnovni cilj revizije je ocijeniti učinkovitost upravljanja građevinama za navodnjavanje te utvrditi ostvaruju li se ciljevi Nacionalnog projekta navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u Republici Hrvatskoj (dalje u tekstu: NAPNAV), koji je donijela Vlada Republike Hrvatske u srpnju 2005., i Višegodišnjeg programa gradnje regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina i građevina za melioracije (Narodne novine 117/15) (dalje u tekstu: Višegodišnji program gradnje) na području Županije. Revizijom je obuhvaćena provedba Plana navodnjavanja za područje Županije (dalje u tekstu: Plan navodnjavanja), koji je donijela Županija u ožujku 2006. te programa gradnje i održavanja građevina za navodnjavanje u vlasništvu Županije koje donosi njezino predstavničko tijelo.

Posebni ciljevi revizije su:

- provjeriti uspostavu pravnog, strateškog i planskog okvira za učinkovito upravljanje građevinama za navodnjavanje
- utvrditi jesu li ustrojene propisane evidencije građevina za navodnjavanje
- ocijeniti je li gradnja, korištenje i održavanje građevina za navodnjavanje učinkovita
- ocijeniti koristi li se voda za navodnjavanje u skladu s vodnim potencijalom i potrebama za navodnjavanjem
- utvrditi informira li se javnost o navodnjavanju.

METODE REVIZIJE

U skladu s prihvaćenim revizijskim standardima Međunarodne organizacije vrhovnih revizijskih institucija (INTOSAI), revizija je planirana i obavljena na način koji osigurava potrebne revizijske dokaze i pruža razumnu osnovu za revizijske nalaze i zaključke te ostvarenje ciljeva revizije.

U fazi planiranja i pripreme revizije, analizirana je pravna regulativa, javno objavljeni podaci o Županiji, podaci o sustavima javnog navodnjavanja koje objavljuju Hrvatske vode i drugi dostupni podaci.

U provedbi postupaka revizije korištene su sljedeće metode prikupljanja i analize podataka:

- proučeni su i analizirani propisi te stručni i drugi dostupni materijali u vezi s navodnjavanjem
- analizirani su podaci iz poslovnih knjiga, evidencija i izvješća Županije, provjerena je dokumentacija u vezi sa sustavima navodnjavanja te su analizirani podaci iz javno objavljenih izvješća Hrvatskih voda
- na temelju odabranog uzorka, provjerena je dokumentacija Županije u vezi s evidentiranjem građevina za navodnjavanje i korištenjem sustava javnog navodnjavanja
- obavljani su razgovori s odgovornim osobama i pribavljena obrazloženja o pojedinim aktivnostima u vezi s upravljanjem građevinama za navodnjavanje.

KRITERIJI ZA OCJENU UČINKOVITOSTI

Za ocjenu učinkovitosti upravljanja građevinama za navodnjavanje utvrđeni su kriteriji koji proizlaze iz zakona, drugih propisa i planskih dokumenata, kao i poduzetih aktivnosti Županije u vezi s upravljanjem građevinama za navodnjavanje.

Okosnicu revizije činilo je glavno pitanje:

– Je li upravljanje građevinama za navodnjavanje učinkovito?

Revizijom su prikupljeni dokazi kako bi se odgovorilo na sljedeća **potpitanja**:

- Je li uspostavljen pravni, strateški i planski okvir za učinkovito upravljanje građevinama za navodnjavanje?
- Jesu li ustrojene evidencije građevina za navodnjavanje?
- Je li gradnja, korištenje i održavanje građevina za navodnjavanje učinkovita?
- Koristi li se voda za navodnjavanje u skladu s vodnim potencijalom i potrebama za navodnjavanjem?
- Provodi li se informiranje o ostvarenju županijskih planova navodnjavanja?

U tablici broj 1 daju se kriteriji za ocjenu učinkovitosti upravljanja građevinama za navodnjavanje, prema područjima revizije.

Tablica broj 1

Kriteriji za ocjenu učinkovitosti, prema područjima revizije

Redni broj	Područja revizije	Kriteriji
	1	2
1.	Pravni, strateški i planski okvir za učinkovito upravljanje građevinama za navodnjavanje	<ul style="list-style-type: none"> ○ uspostavljen je pravni i strateški okvir kojim je uređeno područje navodnjavanja ○ donesen je županijski plan navodnjavanja i usklađen je s NAPNAV-om ○ predstavničko tijelo Županije donijelo je program gradnje sustava javnog navodnjavanja ○ program gradnje sustava javnog navodnjavanja sadrži propisane podatke ○ predstavničko tijelo Županije donijelo je godišnji program održavanja sustava javnog navodnjavanja ○ godišnji program održavanja sustava javnog navodnjavanja sadrži propisane podatke
2.	Evidencije građevina za navodnjavanje	<ul style="list-style-type: none"> ○ ustrojena je evidencija građevina za navodnjavanje ○ prije gradnje građevina za navodnjavanje uređeni su imovinskopravni odnosi ○ uređeno je vlasništvo građevina za navodnjavanje ○ građevine za navodnjavanje evidentirane su u poslovnim knjigama Županije
3.	Gradnja, korištenje i održavanje građevina za navodnjavanje	<ul style="list-style-type: none"> ○ županijskim planom navodnjavanja utvrđen je vodni i zemljišni potencijal ○ županijskim planom navodnjavanja utvrđene su poljoprivredne površine pogodne za navodnjavanje ○ Županija je u skladu sa županijskim planom navodnjavanja nominirala projekte navodnjavanja prema Hrvatskim vodama

Redni broj	Područja revizije	Kriteriji
	1	2
		<ul style="list-style-type: none"> ○ prije gradnje građevina za navodnjavanje osigurani su izvori financiranja ○ Županija je dio/ukupna sredstva pribavila iz sredstava ruralnog razvoja ○ izrađeni su elaborati zaštite okoliša te su podneseni zahtjevi za ocjenu o potrebi procjene utjecaja zahvata na okoliš ○ sustav javnog navodnjavanja pušten je u rad ○ prikupljaju se podaci o stvarno navodnjavanom poljoprivrednom zemljištu i broju priključenih korisnika ○ sustavi javnog navodnjavanja koriste se u punom kapacitetu (poljoprivrednici se priključuju na sustav), odnosno imaju dovoljan broj krajnjih korisnika ○ ispituje se jesu li cijene priključaka na sustave javnog navodnjavanja prihvatljive poljoprivrednicima ○ u preinvesticijskim studijama utvrđena je struktura poljoprivrednih kultura te planirana proizvodnja navedenih kultura na navodnjavanom poljoprivrednom zemljištu ○ prikupljaju se podaci o poljoprivrednim kulturama na zemljištu koje se navodnjava i analiziraju u odnosu na preinvesticijske studije ○ prikupljaju se podaci o povećanju poljoprivredne proizvodnje na navodnjavanom zemljištu i analiziraju se u odnosu na utrošak vode ○ provode se edukacije poljoprivrednika o koristima navodnjavanja (putem Županije ili drugih službi) zbog utjecaja klimatskih promjena ○ provode se edukacije poljoprivrednika o novim tehnologijama, načinu financiranja sustava javnog navodnjavanja i drugo ○ Županija surađuje s nadležnim institucijama u vezi s neposrednim nadzorom korištenja voda ○ Županija surađuje s Hrvatskim vodama u vezi s praćenjem rezultata NAPNAV-a na svome području ○ održavanje građevina za navodnjavanje u vlasništvu Županije preuzeto je od Hrvatskih voda u propisanom roku ○ izrađene su preinvesticijske studije kojima su određeni opći tehnički uvjeti za održavanje vodnih građevina i/ili se koriste Opći tehnički uvjeti Hrvatskih voda iz 2012. ○ sastavljen je izračun godišnjih troškova rada i održavanja sustava javnog navodnjavanja ○ izabrani su izvođači za poslove održavanja i zaključeni ugovori ○ poslovi održavanja obavljaju se u skladu sa zaključenim ugovorima
4.	Korištenje vode za navodnjavanje	<ul style="list-style-type: none"> ○ za korištenje vode za navodnjavanje pribavljene su vodopravne dozvole ○ sustavi javnog navodnjavanja omogućuju mjerenje utroška i gubitaka vode ○ s krajnjim korisnicima sustava javnog navodnjavanja zaključeni su ugovori ○ predstavničko tijelo Županije donijelo je odluku o godišnjoj visini naknade za navodnjavanje ○ odluka o godišnjoj visini naknade za navodnjavanje sadrži propisane elemente ○ naknada za navodnjavanje se obračunava na propisani način ○ vodi se očevidnik naknade za navodnjavanje ili je vođenje povjereno drugim tijelima u skladu s propisima ○ ostvaruju se prihodi od naknade za navodnjavanje i namjenski se troše ○ donesena je odluka o podmirivanju dijela troškova održavanja sustava javnog navodnjavanja iz prihoda Županije
5.	Informiranje javnosti	<ul style="list-style-type: none"> ○ informira se javnost o ostvarenju županijskog plana navodnjavanja i učincima navodnjavanja

Upravljanje građevinama za navodnjavanje u Županiji ocjenjuje se **učinkovitim**, ako je uspostavljen pravni, strateški i planski okvir koji omogućava učinkovito upravljanje građevinama za navodnjavanje, ustrojene su propisane evidencije, gradnja građevina za navodnjavanje obavlja se u skladu s planskim dokumentima te se izgrađene građevine koriste i održavaju, voda za navodnjavanje koristi se u skladu s vodnim potencijalom i potrebama za navodnjavanjem te se informira javnost o ostvarenju županijskih planova navodnjavanja.

Upravljanje građevinama za navodnjavanje u Županiji ocjenjuje se **učinkovitim, pri čemu su potrebna određena poboljšanja**, ako su utvrđeni određeni propusti koji bitno ne utječu na upravljanje građevinama za navodnjavanje.

Upravljanje građevinama za navodnjavanje u Županiji ocjenjuje se **djelomično učinkovitim**, ako su utvrđene nepravilnosti i propusti koji utječu na učinkovito upravljanje građevinama za navodnjavanje i provedbu aktivnosti te su potrebna značajna poboljšanja.

Upravljanje građevinama za navodnjavanje u Županiji ocjenjuje se **neučinkovitim**, ako su utvrđene nepravilnosti i propusti koji bitno utječu na učinkovito upravljanje građevinama za navodnjavanje, kako bi se provodilo u skladu s načelima ekonomičnosti, djelotvornosti i svrsishodnosti.

PRAVNI, STRATEŠKI I PLANSKI OKVIR ZA UČINKOVITO UPRAVLJANJE GRAĐEVINAMA ZA NAVODNJAVANJE

Odredbama Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (Narodne novine 86/06, 125/06 – ispravak, 16/07 – ispravak, 95/08 – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 46/10 – ispravak, 145/10, 37/13, 44/13, 45/13 i 110/15), utvrđena je Županija kao jedinica područne (regionalne) samouprave. Županija obuhvaća sedam gradova i 35 općina s ukupno 258 026 stanovnika (prema popisu stanovništva iz 2021.).

Županije u svom samoupravnom djelokrugu obavljaju poslove od područnog (regionalnog) značaja, koji se odnose na obrazovanje, zdravstvo, prostorno i urbanističko planiranje, gospodarski razvoj, promet i prometnu infrastrukturu, održavanje javnih cesta, planiranje i razvoj mreže obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i kulturnih ustanova, izdavanje građevinskih i lokacijskih dozvola, drugih akata u vezi s gradnjom i provedbom dokumenata prostornog uređenja za područje županije izvan područja grada te druge poslove u skladu s posebnim zakonima.

Zakonski predstavnik Županije od lipnja 2017. i u vrijeme obavljanja revizije je župan Ivan Anušić. Za obavljanje poslova iz samoupravnog djelokruga, ustrojeno je jedanaest upravnih odjela, dvije službe i tajništvo Županije. Poslovi u vezi sa sustavima javnog navodnjavanja obavljaju se u Upravnom odjelu za poljoprivredu i ruralni razvoj.

Područje navodnjavanja uređeno je Strategijom upravljanja vodama (Narodne novine 91/08), Strategijom poljoprivrede do 2030. (Narodne novine 26/22), NAPNAV-om, Zakonom o vodama, Zakonom o financiranju vodnoga gospodarstva (Narodne novine 153/09, 90/11, 56/13, 154/14, 119/15, 120/16, 127/17, 66/19 i 20/23 – ispravak), Uredbom o standardu kakvoće voda (Narodne novine 96/19 i 20/23), Pravilnikom o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje (Narodne novine 83/10 i 76/14), Pravilnikom o sadržaju, obliku i načinu vođenja vodne dokumentacije (Narodne novine 120/10), Pravilnikom o očevidniku zahvaćenih i korištenih količina voda (Narodne novine 81/10), Pravilnikom o izdavanju vodopravnih akata (Narodne novine 9/20 i 39/22), Pravilnikom o uvjetima za obavljanje poslova vodočuvarske službe (Narodne novine 114/10), Popisom građevina za osnovnu melioracijsku odvodnju i mješovitih melioracijskih građevina od interesa za Republiku Hrvatsku (Narodne novine 83/10), Višegodišnjim programom gradnje i drugim propisima.

Strategiju upravljanja vodama donio je Hrvatski sabor u srpnju 2008., kao dugoročni planski dokument kojim se utvrđuje vizija, misija, ciljevi i zadaće državne politike u upravljanju vodama. Strategija daje strateška opredjeljenja i smjernice razvoja vodnoga gospodarstva polazeći od zatečenog stanja vodnoga sektora, razvojnih potreba, gospodarskih mogućnosti, međunarodnih obveza te potrebe za očuvanjem i unaprijeđenjem stanja voda te vodnih i o vodi ovisnih ekosustava.

U Strategiji upravljanja vodama se navodi da financiranje melioracijske odvodnje i melioracijskog navodnjavanja nema većih nepoznanica. Ono spada u obuhvat načela korisnik plaća. Jedina je dvojba treba li primijeniti načelo skupne solidarnosti, na što i u kojem opsegu. Navode se i opći podaci o vodnim potencijalima, područjima pogodnim za navodnjavanje, potrebama za navodnjavanjem te stanju poljoprivrede u vezi sa sustavima za navodnjavanje. Također, Strategijom je kao aktivnost u vezi s navodnjavanjem utvrđeno stvaranje uvjeta za razvoj navodnjavanja prema zahtjevima korisnika u skladu s NAPNAV-om. Nositelji aktivnosti su Ministarstvo poljoprivrede i županije.

NAPNAV je donijela Vlada Republike Hrvatske 2005. za razdoblje 2006. – 2020. NAPNAV sadrži polazišta, očekivane rezultate, nacionalni okvir projekta, projektne aktivnosti i institucije uključene u provedbu projekta. Očekivani rezultat provedbe NAPNAV-a je da će mjere sustavnog organiziranja infrastrukture u poljoprivredi, okrupnjavanja poljoprivrednih površina i uvođenja navodnjavanja i novih tehnologija proizvodnje polučiti i učinkovitiju poljoprivrednu proizvodnju. Time će se potaknuti promjena strukture proizvodnje uvođenjem visokodohodovnih kultura koje većinom uvozimo te će projekt u konačnici rezultirati povoljnim makroekonomskim učinkom.

Višegodišnji program gradnje je planski dokument upravljanja vodama koji razrađuje načine postizanja ciljeva utvrđenih planovima više razine. Nositelj Višegodišnjeg programa gradnje je ministarstvo nadležno za vodno gospodarstvo.

Prema odredbama Zakona o vodama, svakome je dopušteno korištenje voda za osobne potrebe, na način i u količinama koje ne isključuju druge od jednakog korištenja (opće korištenje voda). Opće korištenje voda obuhvaća zahvaćanje površinske i podzemne vode za piće, kuhanje, grijanje, održavanje čistoće, sanitarne i druge potrebe u kućanstvu, i to iz prvoga vodonosnoga sloja u aluvijalnom području, a u području krša u skladu s vodopravnim uvjetima te korištenje površinskih voda za kupanje, sport i rekreaciju i druge slične namjene. Opće korištenje voda ne obuhvaća korištenje voda za navodnjavanje neovisno o veličini površine koja se navodnjava.

Pravo na korištenje voda za potrebe navodnjavanja ostvaruje se u skladu sa Zakonom o vodama, a radi ostvarenja ciljeva NAPNAV-a, planova i programa navodnjavanja županija te za zadovoljenje potreba za navodnjavanjem različitih korisnika za razne namjene.

Prema NAPNAV-u i Višegodišnjem programu gradnje, poljoprivredna proizvodnja pokazuje višegodišnji pad, neuravnoteženu ponudu i potražnju, stalnost negativne vanjskotrgovinske bilance i postupno smanjenje udjela u bruto domaćem proizvodu⁴. Stoga i gospodarski pokazatelji ukazuju na neučinkovito korištenje raspoloživih resursa zemljišta i voda, spor obrt kapitala i pad proizvodnosti rada u poljoprivredi. Prema istraživanjima, u Republici Hrvatskoj vrlo visoku i visoku pogodnost za navodnjavanje ima 484 025 ha poljoprivrednih površina, a potencijali hrvatske poljoprivrede nedovoljno su iskorišteni. Neiskorišteni su potencijali za navodnjavanje i navodnjavanje ne predstavlja značajno opterećenje na vodni resurs. Prema veličini navodnjavanih površina, Republika Hrvatska se nalazi na začelju Europe. Sve su češća razdoblja suša, iz kojih proizlaze značajne štete od suša, koje se navodnjavanjem, kao jednom od izuzetno važnih mjera, mogu smanjiti, a u određenim okolnostima i potpuno izbjeći.

NAPNAV-om su utvrđeni sudionici nadležni za njegovu provedbu, a to su Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poljoprivrede, Nacionalno povjerenstvo za projekt navodnjavanja, Stručni tim za provedbu NAPNAV-a, Agencija za navodnjavanje, Hrvatske vode, županije, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, zadruge i udruge, poslovni subjekti i gradovi. Aktivnosti Županije su izraditi županijske planove, sudjelovati u definiranju regionalnog koncesionara za rukovanje i upravljanje sustavom za navodnjavanje, nominirati projekte navodnjavanja, osigurati sredstva za sufinanciranje, poticati korisnike na udruživanje te osigurati suglasnosti krajnjih korisnika za nominaciju projekata.

Višegodišnjim programom gradnje predložena je realizacija jedanaest projekata navodnjavanja na području Županije (Baranja, Budimci – Krndija, Dalj I. faza, Dravski rit, Baranjsko brdo, Mala šuma – Veliki vrt, Poljoprivredni institut Osijek, Puškaš te višenamjensko korištenje Karašice koje obuhvaća sustave Karašica I. faza Kapelna, Karašica II. faza Miholjac – Viljevo i Karašica III. faza Kitišanci),⁵ kojima je obuhvaćeno poljoprivredno zemljište površine 12 462 ha.

Do vremena obavljanja revizije (travanj 2023.) nisu doneseni novi NAPNAV, kao ni Višegodišnji program gradnje. Izradu NAPNAV-a naručilo je Ministarstvo poljoprivrede, a izradu novog NAPNAV-a Hrvatske vode. Novi NAPNAV je u fazi izrade.

NAPNAV-om su utvrđeni posebni ciljevi, a jedan od kratkoročnih ciljeva je izrada županijskih planova. U NAPNAV-u je navedeno da sve županije i Grad Zagreb imaju navodnjavanih površina. Veličina navodnjavanih površina te udio navodnjavanih površina u ukupno korištenima nije jednak na svim područjima. Zato je realno očekivati da se navodnjavanje u Republici Hrvatskoj neće u svim područjima jednako razvijati. Županijama koje planiraju navodnjavanje preporučuje se da izrade županijske planove navodnjavanja, odnosno planske dokumente koji bi trebali valorizirati prirodne resurse, definirati prioritetna područja za navodnjavanje, procijeniti veličinu obuhvata te utvrditi socioekonomske učinke gradnje i primjene sustava za navodnjavanje.

⁴ Bruto domaći proizvod pokazuje ukupnu vrijednost dobara i usluga proizvedenih u Republici Hrvatskoj.

⁵ Višegodišnji program gradnje – Tablica 13.20. Prijedlog realizacije projekata navodnjavanja

Županija je u ožujku 2006., na temelju NAPNAV-a, donijela Plan navodnjavanja u cilju utvrđivanja smjernica, kriterija i ograničenja za planski razvitak navodnjavanja na području Županije u sadašnjim i budućim uvjetima poljoprivredne proizvodnje i raspoloživih resursa vode. Planom navodnjavanja obuhvaćeni su osnove i razlozi navodnjavanja, prirodni resursi Županije za navodnjavanje (tlo i voda), potrebe poljoprivrednih kultura za vodom i sadašnja i buduća struktura sjetve, tehničke osnove plana (sadašnje i buduće stanje uređenosti zemljišta i hidrotehničkih objekata i drugo), subjekti u realizaciji plana i drugi podaci.

Planom navodnjavanja kao subjekti koji provode izgradnju i održavanje sustava za navodnjavanje utvrđeni su Vlada Republike Hrvatske, nadležno ministarstvo, Županija, jedinice lokalne samouprave na području Županije, Hrvatske vode, poljoprivredni kombinati i drugi gospodarski subjekti, Poljoprivredni fakultet i instituti vezani za poljoprivredu te korisnici sustava. Financiranje izgradnje sustava navodnjavanja planirano je iz sredstava državnog proračuna, Županije, fondova Europske unije, jedinica lokalne samouprave i korisnika zemljišta.

Županija je kao investitor do konca 2022. izgradila tri sustava javnog navodnjavanja (Budimci – Krndija, Mala šuma – Veliki vrt i Poljoprivredni institut Osijek) za koja su pribavljene uporabne dozvole u rujnu 2022. i siječnju 2023., a zapisnici povjerenstva za primopredaju i konačni obračun izvedenih radova na izgradnji sustava navodnjavanja sastavljeni su u travnju 2023. Do vremena obavljanja revizije (svibanj 2023.) navedeni sustavi navodnjavanja nisu pušteni u rad.

Prema odredbama članka 30. Zakona o vodama, gradnja i održavanje građevina za navodnjavanje u vlasništvu jedinica područne (regionalne) samouprave provodi se prema programu koji donosi njezino predstavničko tijelo.

Prema odredbama članaka 3. i 6. Pravilnika o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje, program gradnje sustava javnog navodnjavanja, koji donosi jedinica područne (regionalne) samouprave temeljem županijskog plana navodnjavanja, sadrži sljedeća poglavlja: interes krajnjih korisnika za projektiranje i gradnju sustava javnog navodnjavanja, način financiranja izrade projektne dokumentacije i gradnje sustava javnog navodnjavanja, opseg i dinamiku izrade projektne dokumentacije (studija izvodljivosti, studija utjecaja na okoliš, idejni projekt, glavno-izvedbeni projekt), dinamiku pribavljanja potrebnih dozvola i suglasnosti, planiranu vrijednost projektiranja i gradnje sustava javnog navodnjavanja te dinamiku početka i dovršetka projektiranja i gradnje sustava javnog navodnjavanja. Program održavanja sustava javnog navodnjavanja donose jedinice područne (regionalne) samouprave za svaku godinu. Program se temelji na pojedinačnim sustavima javnog navodnjavanja te sadrži ukupno potrebne količine vode i dinamiku rada sustava navodnjavanja, godišnji plan navodnjavanja te godišnje troškove rada i održavanja sustava. U postupku izrade i donošenja godišnjeg programa održavanja sustava javnog navodnjavanja, jedinice područne (regionalne) samouprave dužne su uključiti krajnje korisnike. Programe održavanja potrebno je donijeti kako bi se ostvarila sredstva za pokriće troškova održavanja.

Županija je za razdoblje 2006. – 2022. donosila godišnje ili višegodišnje planove osiguranja potrebnih sredstava za sufinansiranje NAPNAV-a na području Županije ili programe provedbe NAPNAV-a na području Županije kojima je utvrđen raspored sredstava planiranih u proračunu Županije namijenjenih za izradu projektne i druge dokumentacije te izgradnju sustava navodnjavanja na području Županije u sklopu provedbe NAPNAV-a na području Županije i provedbe Plana navodnjavanja.

Županija nije donijela programe gradnje i održavanja sustava javnog navodnjavanja. Prema obrazloženju Županije program održavanja sustava javnog navodnjavanja nije donesen s obzirom na to da izgrađeni sustavi javnog navodnjavanja do vremena obavljanja revizije (svibanj 2023.) nisu pušteni u rad.

Državni ured za reviziju nalaže prije početka gradnje sustava javnog navodnjavanja donijeti program gradnje sustava javnog navodnjavanja, u skladu s odredbama Zakona o vodama i Pravilnika o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje.

Državni ured za reviziju je mišljenja da Županija treba prije puštanja u rad izgrađenih sustava javnog navodnjavanja donijeti program održavanja sustava javnog navodnjavanja, u skladu s odredbama Zakona o vodama i Pravilnika o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje.

EVIDENCIJE GRAĐEVINA ZA NAVODNJAVANJE

Županija je za razdoblje 2006. – 2022. izrađivala projektnu dokumentaciju i izgrađivala ili sudjelovala u izgradnji sustava navodnjavanja koji su do konca 2022. bili u različitim fazama realizacije, a izrada projektne dokumentacije i izgradnja sustava odvijala se kroz duži niz godina. U svrhu praćenja realizacije izrade projektne dokumentacije i izgradnje sustava navodnjavanja Županija nije ustrojila zasebnu evidenciju građevina za navodnjavanje koja bi sadržavala podatke o procijenjenoj vrijednosti sustava ili vrijednosti projekta, fazi izrade projektne dokumentacije ili izgradnje sustava, zaključenim ugovorima za izradu projektne dokumentacije i izgradnje sustava, zaključenim ugovorima o sufinanciranju izrade projekte dokumentacije i izgradnji sustava, ostvarenim rashodima i primljenim sredstvima za izradu projektne dokumentacije i izgradnju sustava, obuhvatima sustava navodnjavanja, zaključenim ugovorima i predugovorima s korisnicima sustava i druge podatke značajne za praćenje realizacije izrade projektne dokumentacije te izgradnje i korištenja sustava.

Državni ured za reviziju preporučuje u svrhu praćenja izrade projektne dokumentacije, izgradnje i korištenja sustava navodnjavanja ustrojiti zasebnu evidenciju građevina za navodnjavanje.

Županija je do konca 2022. izgradila sustave javnog navodnjavanja Budimci – Krndija, Mala šuma – Veliki vrt i Poljoprivredni institut Osijek.

Na slici broj 1 prikazana je izgradnja sustava javnog navodnjavanja Mala šuma – Veliki vrt.

Slika broj 1

Izgradnja sustava javnog navodnjavanja Mala šuma – Veliki vrt

Izvor: Županija

Sustavi javnog navodnjavanja izgrađeni su na katastarskim česticama zemljišta koje su u vlasništvu Republike Hrvatske, jedinica lokalne samouprave, Uprave za ceste Osječko-baranjske županije i Poljoprivrednog instituta Osijek te su prije gradnje svakog pojedinog sustava javnog navodnjavanja uređeni imovinskopravni odnosi na način da su za zemljište koje nije u vlasništvu Županije zaključeni ugovori o pravu služnosti kojima je Županiji dano pravo služnosti radi gradnje sustava javnog navodnjavanja bez naknade.

Županija je do konca 2022. u poslovnim knjigama evidentirala ulaganja u svaki pojedini sustav javnog navodnjavanja u okviru računa ostale nematerijalne proizvedene imovine, građevinskih objekata u pripremi i ostale nefinancijske dugotrajne imovine u pripremi.

U tablici broj 2 daju se podaci o procijenjenim vrijednostima ulaganja u sustave javnog navodnjavanja na području Županije, prema studijama izvodljivosti i predinvesticijskim studijama te ostvarenim ulaganjima do konca 2022.

Tablica broj 2

Podaci o procijenjenim vrijednostima ulaganja u sustave javnog navodnjavanja na području Županije, prema studijama izvodljivosti i predinvesticijskim studijama te ostvarenim ulaganjima do konca 2022.

u kn

Redni broj	Sustav javnog navodnjavanja	Procijenjena vrijednost sustava*	Ulaganja u sustave javnog navodnjavanja				Indeks ostvarenja (u %)
			Izrada projektne i druge dokumentacije	Gradnja	Ostali rashodi	Ukupna ulaganja	
	1	2	3	4	5	6 (3+4+5)	7 (6/2*100)
1.	Dalj	93.140.695,00	1.310.270,00	0,00	128.765,00	1.439.035,00	1,5
2.	Budimci – Krndija	28.012.125,00	1.021.642,00	26.730.989,00	1.099.513,00	28.852.144,00	103,0
3.	Puškaš	-	904.092,00	4.765.784,00	62.500,00	5.732.376,00	-
4.	Dravski rit – I. faza	154.843.750,00	1.275.775,00	0,00	339.799,00	1.615.574,00	1,0
5.	Poljoprivredni institut Osijek	14.279.900,00	1.298.658,00	13.554.025,00	770.043,00	15.622.726,00	109,4
6.	Mala šuma – Veliki vrt	9.783.375,00	643.750,00	7.894.842,00	599.576,00	9.138.168,00	93,4
7.	Gat – proširenje	35.291.250,00	1.218.825,00	0,00	60.731,00	1.279.556,00	3,6
8.	Karašica – podsustav Miholjac – Viljevo	227.349.525,00	2.166.820,00	0,00	466.280,00	2.633.100,00	1,2
9.	Karašica – podsustav Kapelna						
10.	Karašica – podsustav Miholjački Poreč						
11.	Karašica – podsustav Kitišanci						
12.	Baranja	-	98.457,00	4.110.191,00	0,00	4.208.648,00	-
13.	Baranjsko brdo	10.639.063,00	584.740,00	0,00	0,00	584.740,00	5,5
14.	Koška	-	69.296,00	0,00	0,00	69.296,00	-
15.	Koška Lila	-	61.000,00	0,00	0,00	61.000,00	-
16.	Marijanci	108.229.625,00	201.750,00	0,00	774.175,00	975.925,00	0,9
17.	Topolik	-	800.000,00	0,00	0,00	800.000,00	-
18.	Mirkovac	-	559.980,00	0,00	0,00	559.980,00	-
Ukupno		681.569.308,00	12.215.055,00	57.055.831,00	4.301.382,00	73.572.268,00	10,8

* Izvor: Podaci iz studija izvodljivosti i predinvesticijskih studija

Ukupna vrijednost ulaganja u sustave na području Županije do konca 2022. iznosila je 73.572.268,00 kn, a odnosi se na ulaganja u gradnju sustava (izvođenje radova i stručni nadzor) u vrijednosti od 57.055.831,00 kn, izradu projektne i druge dokumentacije (idejni i glavni projekti, geodetske podloge, elaborati stanja i elaborati zaštite okoliša, studije izvodljivosti, predinvesticijske studije i drugo) u vrijednosti od 12.215.055,00 kn te ostale rashode (naknade za priključenje na električnu mrežu, konzultantske usluge, usluge recenzije projektne dokumentacije, geofizička istraživanja, odvjetničke usluge, usluge konzervacije sustava u zimskim mjesecima i drugo) u vrijednosti od 4.301.382,00 kn. Investitor izgradnje sustava Baranja i Puškaš bile su Hrvatske vode te Županija nema podatke o procijenjenoj vrijednosti sustava, a za sustave Koška, Koška Lila, Topolik i Mirkovac prema obrazloženju Županije nisu izrađene studije izvodljivosti. Osim navedenih ulaganja u sustave navodnjavanja do konca 2022. u iznosu od 73.572.268,00 kn u poslovnim knjigama evidentirana su i ulaganja u izradu Plana navodnjavanja u iznosu od 1.319.430,00 kn.

Ulaganja u sustave navodnjavanja na području Županije u najvećem dijelu izvršena su na temelju zaključenih ugovora s Hrvatskim vodama o sufinanciranju projektne dokumentacije, ugovora s Hrvatskim vodama o komisionom vođenju projekata izrade projektne dokumentacije i o komisionom vođenju projekata programa izgradnje sustava javnog navodnjavanja, zaključenih ugovora između Hrvatskih voda, Županije i izvoditelja usluga ili Županije i izvoditelja radova i usluga te na temelju ispostavljenih situacija (računa) za obavljene radove i usluge. U dijelu ugovora, plaćanje usluga ugovoreno je na način da Hrvatske vode i Županija izravno plaćaju izvoditeljima obavljene usluge sa svojih računa u visini utvrđenoj ugovorima o sufinanciranju projekata. Evidentirana ulaganja u sustave navodnjavanja u poslovnim knjigama Županije odnose se na dio ulaganja koja su plaćena izvoditeljima radova i usluga s računa Županije, a nisu evidentirana ulaganja koja su Hrvatske vode plaćale izvoditeljima sa svog računa. Prema obrazloženju Županije, nakon završetaka izgradnje pojedinih sustava navodnjavanja planira se prijenos knjigovodstvene vrijednosti ulaganja od Hrvatskih voda na Županiju kako bi ukupna vrijednost ulaganja u sustave navodnjavanja bila evidentirana u poslovnim knjigama Županije.

Ulaganja u sustave navodnjavanja Baranja i Puškaš izvršena su na temelju zaključenih ugovora s Hrvatskim vodama o sufinanciranju projektne dokumentacije te sporazuma i ugovora o sufinanciranju programa izgradnje sustava navodnjavanja. Prema zaključenim sporazumima i ugovorima o sufinanciranju programa izgradnje sustava navodnjavanja Baranja i Puškaš investitor u izgradnji sustava su Hrvatske vode, a Županija je sufinancijer u izgradnji sustava. Po završetku radova na izgradnji sustava Županijska skupština je u ožujku i studenome 2022. donijela rješenja o prijenosu knjigovodstvene vrijednosti ulaganja u sustave navodnjavanja Baranja i Puškaš kojima je bez naknade na Hrvatske vode prenesena knjigovodstvena vrijednost ulaganja u izradu projektne dokumentacije i izgradnju sustava koje je sufinancirala Županija u ukupnom iznosu od 9.842.567,00 kn.

Ulaganja u sustave navodnjavanja Topolik, Mirkovac, Koška i Koška Lila u ukupnoj vrijednosti od 1.490.276,00 kn izvršena su u 2006. i 2007. i odnose se na izradu idejnih rješenja i stručnih podloga za navedene sustave. Navedena ulaganja su na prijedlog povjerenstva za popis imovine i obveza u 2017. isknjižena iz poslovnih knjiga Županije.

Prema obrazloženju Županije, u sklopu provedbe NAPNAV-a, Županija je svake godine od 2007. kandidirala prema nadležnom ministarstvu sufinanciranje projektne dokumentacije za pojedine sustave navodnjavanja, a nadležno ministarstvo nije prihvatilo sufinanciranje projektne dokumentacije za navedene sustave navodnjavanja te s obzirom na to da nisu osigurana sredstva za sufinanciranje projektne dokumentacije, Županija je odustala od daljnje izrade projektne dokumentacije navedenih sustava navodnjavanja.

GRADNJA, KORIŠTENJE I ODRŽAVANJE GRAĐEVINA ZA NAVODNJAVANJE

Gradnja građevina za navodnjavanje

Osnovna pretpostavka za razvoj sustava javnog navodnjavanja su vodni i zemljišni potencijali. Podaci o vodnom i zemljišnom potencijalu na području Republike Hrvatske uređeni su u NAPNAV-u i Višegodišnjem programu gradnje, a podaci o vodnom i zemljišnom potencijalu na području Županije u Planu navodnjavanja.

Prema NAPNAV-u, u 2003. u Republici Hrvatskoj navodnjavano je 9 264,75 ha odnosno 0,9 %, dok je u Županiji navodnjavano 1 389,74 ha poljoprivrednog zemljišta odnosno 0,7 % korištenih površina.⁶ Obnovljivi izvori vode u Republici Hrvatskoj iznose oko 45 milijardi m³ vode godišnje, od čega 39 milijardi m³ godišnje iz površinskih voda i 6 milijardi m³ iz podzemnih voda.

Za potrebe analize i rangiranja prioriteta navodnjavanja u Republici Hrvatskoj, prema podacima iz NAPNAV-a, izrađena je karta potencijala vodnih resursa na temelju hidrografske karte, karte slivova podzemnih voda te procijenjene vodne bilance Republike Hrvatske. Pri izradi navedene karte uvedeno je šest razreda potencijala za navodnjavanje: vrlo visoki, visoki, srednji, umjereni, nizak i vrlo nizak potencijal. Na području Županije vrlo visoki potencijal (dostupne dovoljne količine površinskih i podzemnih voda za navodnjavanje i u sušnim razdobljima), između ostalog, utvrđen je za uži pojas uz rijeke Dravu i Dunav, dok je nizak potencijal (malo raspoložive vode za navodnjavanje) utvrđen za slivove izvan užeg pojasa rijeka Drave i Dunava.

Nadalje, u NAPNAV-u je izvršeno rangiranje županija s obzirom na potencijale za navodnjavanje na nacionalnoj razini. Provedena je analiza koja uz korištene kriterije prirodnih resursa i deficita vode uvodi i socioekonomske kriterije. Kriteriji su grupirani u četiri skupine: obilježja poljoprivrednih gospodarstava, uzgajane kulture, prirodni resursi i deficit vode. Temeljem provedene analize županije su na nacionalnoj razini rangirane u četiri skupine, gdje prva skupina predstavlja županije s vrlo visokim prioritetom u navodnjavanju sa smanjenjem do četvrte skupine s normalnim prioritetom za navodnjavanje. Županija pripada u prvu prioritetnu skupinu za navodnjavanje.

Prema Planu navodnjavanja, vodu za navodnjavanje na području Županije moguće je uzimati iz rijeka Drave i Dunava, brdskih akumulacija, prirodnih i umjetnih vodotoka područja i iz resursa podzemnih voda. Za navodnjavanje vodom iz rijeka Drave i Dunava nema ograničenja u površinama jer rijeke raspolažu velikim količinama vode. Površine u užem pojasu uz rijeke Dravu i Dunav mogu se opskrbljivati vodom neposrednim zahvaćanjem na odgovarajućim lokacijama, a za površine u unutrašnjosti područja potrebni su vodozahvati većeg kapaciteta i dovodni kanali ili cjevovodi pri čemu se mogu koristiti i postojeći kanali za odvodnju uz prethodnu rekonstrukciju i izgradnju odgovarajućih objekata.

⁶ NAPNAV – Tablica 8. Navodnjavane površine u Republici Hrvatskoj, prema popisu poljoprivrede iz 2003.

Mogućnost korištenja vode iz brdskih akumulacija ograničena je volumenom akumulacija i interesima drugih korisnika vode, posebno ribnjaka. Na području Županije bile su izgrađene dvije akumulacije od važnosti za navodnjavanje, i to akumulacija Borovik i akumulacija Lapovac, od kojih se povremeno za navodnjavanje koristila akumulacija Borovik, dok se akumulacija Lapovac primarno koristila za potrebe ribnjaka. Osim navedenih akumulacija, na području Županije izgrađene su i akumulacije Jošava i Mlinac koje su u funkciji obrane od poplava. Korištenje voda iz vodotoka i kanala moguće je ovisno o godišnjoj bilanci voda jer u sušnim godinama većina vodotoka presušuje ili je na granici biološkog minimuma te je rizik za navodnjavanje iz vodotoka i kanala velik. Izgradnjom novih akumulacija ili korištenjem postojećih akumulacija dio vodotoka na području Županije može poslužiti u okviru integralnog upravljanja vodama kao izvor vode ili transportni put vode za navodnjavanje. Kod većih vodotoka i kanala koji teku paralelno s rijekom Dravom njihovo prihranjivanje moguće je iz rijeke Drave. Korištenje podzemnih voda za navodnjavanje, prema Planu navodnjavanja, treba promatrati u svrhu prioritetnog čuvanja podzemnih voda za javnu vodoopskrbu te je moguće korištenje podzemnih voda za navodnjavanje izvan zona sanitarne zaštite.

U vrijeme donošenja NAPNAV-a, osnovna karakteristika poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj bila je usitnjenost posjeda, a uvođenje navodnjavanja na takvim posjedima je organizacijski i financijski zahtjevno. Jedan od očekivanih rezultata provedbe NAPNAV-a je da će se, između ostalog, mjerama okrupnjavanja poljoprivrednih površina i uvođenjem navodnjavanja postići učinkovitija poljoprivredna proizvodnja. Županija je imala prosječnu veličinu korištenog poljoprivrednog zemljišta po gospodarstvu od 2,3 hektara, dok su na razini Republike Hrvatske poljoprivredna gospodarstva imala prosječnu veličinu korištenog poljoprivrednog zemljišta od 1,9 ha po gospodarstvu.

NAPNAV je na osnovi provedenih analiza pogodnosti tla, potencijala vodnih resursa i klimatskih čimbenika, a uvažavajući područja i površine na kojima se projekti navodnjavanja neće moći razvijati (deficit vode, minski sumnjiva područja, zaštićena područja, područja prve i druge zone sanitarne zaštite izvorišta vode za piće) utvrdio potencijale poljoprivrednog zemljišta za navodnjavanje na području Republike Hrvatske. U Republici Hrvatskoj vrlo visoki potencijal za navodnjavanje imalo je zemljište površine 5 977 ha, visoki potencijal 478 048 ha, umjeren 979 175 ha, dok je nizak i vrlo nizak potencijal imalo zemljište površine 417 814 ha, što ukupno iznosi 1 881 014 ha. Na području Županije visoki potencijal za navodnjavanje imalo je zemljište površine 81 837 ha, umjereni 59 699 ha, dok je nizak i vrlo nizak potencijal imalo zemljište površine 138 040 ha, što ukupno iznosi 279 567 ha.⁷

Prema Planu navodnjavanja, na području Županije je 277 848,50 ha poljoprivrednog zemljišta, od čega se na obradivo poljoprivredno zemljište odnosi 231 273,00 ha ili 83,2 %. Analizom podataka o tlu te vrednovanjem pogodnosti tla za navodnjavanje, utvrđeno je da na području Županije ima 253 758 ha tla pogodnog za navodnjavanje, a uzimajući u obzir korištenje prostora rezerviranog za zone sanitarne zaštite crpilišta te područje za zaštićena područja parkova prirode na području Županije ima 150 768 ha tla pogodnog za navodnjavanje, od čega se na pogodna tla za navodnjavanje odnosi 20 912 ha ili 13,9 %, na umjereno pogodna tla za navodnjavanje odnosi se 99 366 ha ili 65,9 %, a na ograničeno pogodna tla za navodnjavanje odnosi se 30 490 ha ili 20,2 %.

⁷ NAPNAV – Tablica 30. Potencijal zemljišta za navodnjavanje po županijama u Republici Hrvatskoj (u ha)

Prema Planu navodnjavanja, u vrijeme izrade Plana nije bilo moguće odrediti mikrolokacije budućih područja za navodnjavanje jer o tome odlučuju korisnici zemljišta te su predložena rješenja koja daju mogućnosti zahvaćanja i korištenja voda za navodnjavanje na području Županije i koja obuhvaćaju popis osnovnih preduvjeta budućeg navodnjavanja te pregled sadašnjeg stanja navodnjavanja i mogućnosti budućeg razvitka navodnjavanja na području Županije.

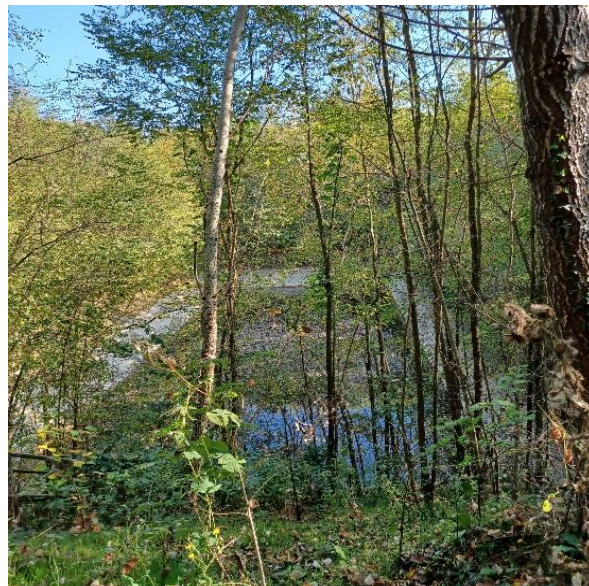
Do konca 2022. Županija je izgradila sustave javnog navodnjavanja Budimci – Krndija, Mala šuma – Veliki vrt i Poljoprivredni institut Osijek koja obuhvaćaju poljoprivredno zemljište površine 854,5 ha te je u suradnji s Hrvatskim vodama sufinancirala izgradnju dva sustava navodnjavanja (Baranja i Puškaš) koja obuhvaćaju poljoprivredno zemljište površine 5 853 ha i koji su izgrađeni do konca 2022.

Za dva sustava javnog navodnjavanja (Dalj i Gat – proširenje) koja obuhvaćaju poljoprivredno zemljište površine 1 506 ha završena je izrada projektne dokumentacije i pribavljena je građevinska dozvola. Sustav navodnjavanja Gat – proširenje nastavlja se na sustav navodnjavanja Gat koji je izgrađen tijekom 2009., a prema obrazloženju Županije u sklopu navedenog sustava izgrađena je crpna stanica kapaciteta 480 l/s te tlačni distribucijski cjevovod duljine 12 610 m s pripadajućim elementima za priključenje uređaja za navodnjavanje. Navedeni sustav funkcionirao je u razdoblju 2009. – 2011. nakon čega je stavljen izvan funkcije. Zemljišnoknjižni vlasnik navedenog sustava je Grad Belišće koji treba izvršiti procjenu izgrađenog sustava nakon čega se planiraju riješiti imovinskopravni odnosi između Grada Belišća i Županije.

Na slici broj 2 prikazan je sustav javnog navodnjavanja Gat koji je stavljen izvan funkcije.

Slika broj 2

Sustav javnog navodnjavanja Gat

Izvor: Državni ured za reviziju

Do konca 2022. Županija je započela aktivnosti (izradu projektne i druge dokumentacije) za izgradnju sedam sustava javnog navodnjavanja (Dravski rit I. faza, Baranjsko brdo, Marijanci, Karašica – podsustav Miholjac – Viljevo, Karašica – podsustav Kapelna, Karašica – podsustav Miholjački Poreč i Karašica – podsustav Kitišanci koja obuhvaćaju poljoprivredno zemljište površine 6 607 ha.

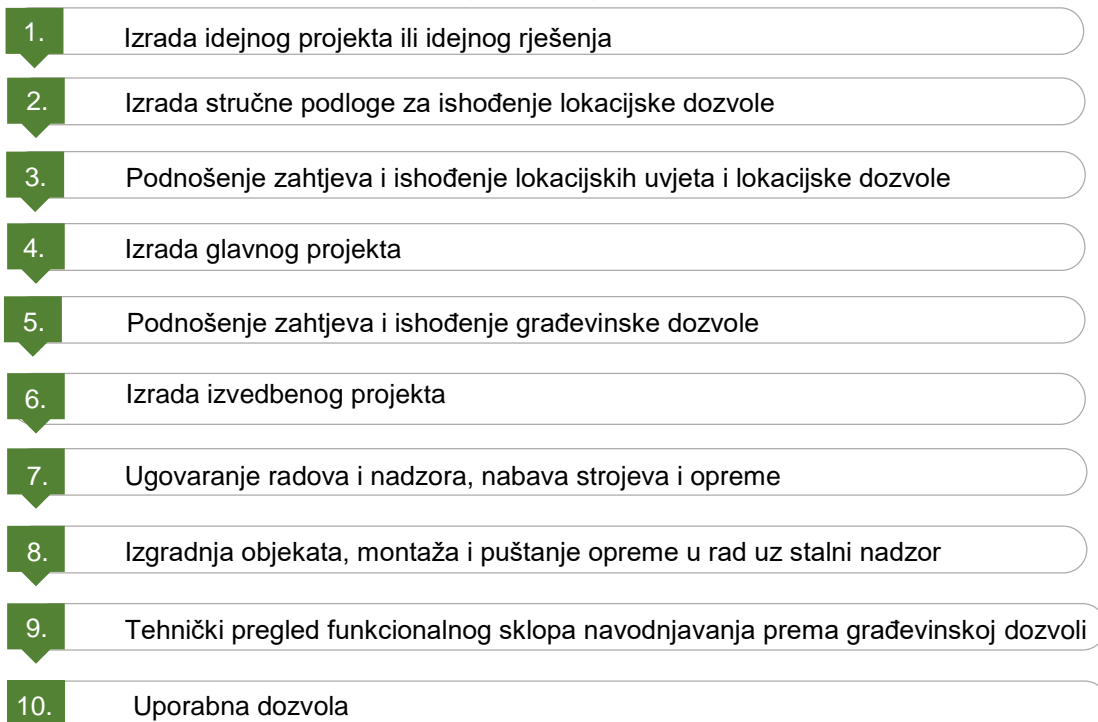
Prema obrazloženju Županije za sustav javnog navodnjavanja Baranjsko brdo (koji obuhvaća poljoprivredno zemljište površine 368 ha) prije izrade projektne dokumentacije obavljena je anketa prema kojoj su potencijalni korisnici izrazili volju za korištenje navedenog sustava javnog navodnjavanja, a nakon izrade dijela projektne dokumentacije potencijalni korisnici sustava odustali su od potpisivanja predugovora o korištenju sustava nakon čega je Županija odustala od daljnjeg projektiranja sustava. Također, prema obrazloženju Županije odustalo se od projektiranja sustava javnog navodnjavanja Karašica – podsustav Kitišanci (koji obuhvaća poljoprivredno zemljište površine 1 198 ha) jer je dio zemljišta koje je obuhvaćao navedeni sustav obuhvaćen sustavom javnog navodnjavanja Gat – proširenje.

U fazi pripreme projekta, Županija ima odgovornost prikupljanja, rangiranja i predlaganja prioriteta projekata navodnjavanja. Županija u suradnji s jedinicama lokalne samouprave i krajnjim korisnicima osmišljava i nominira projekt navodnjavanja, osigurava sredstva za sufinanciranje, prati usklađenost sa županijskim planovima, rješava imovinskopravne odnose i pribavlja pravne akte koji prethode početku gradnje sustava javnog navodnjavanja te se u suradnji s Hrvatskim vodama određuju prioritetni projekti u skladu sa strateškim i planskim dokumentima.

U NAPNAV-u je predloženo da se za rangiranje prioriteta projekata, pored kriterija raspoloživih prirodnih resursa, razmotre i kriteriji analize ekonomske isplativosti (profitabilnosti), relativnog povećanja priroda po jedinici površine, sufinanciranja, sociološki kriteriji (broj gospodarstava ili drugih korisnika uključenih u projekt, mogućnosti zapošljavanja, razvoj ruralnih područja) te suglasnosti korisnika. Za gradnju građevina za navodnjavanje u vlasništvu Županija u NAPNAV-u je utvrđen redoslijed provedbe programa izgradnje sustava navodnjavanja koji se daje u shematskom prikazu broj 1.

Shematski prikaz broj 1

Redoslijed provedbe programa izgradnje sustava navodnjavanja

Županija je prije gradnje pojedinih sustava javnog navodnjavanja s Hrvatskim vodama zaključivala ugovore o komisionom vođenju projekta za izradu projektne dokumentacije i gradnju sustava javnog navodnjavanja, prema kojima su Hrvatske vode komisionar, a Županija komitent i investitor. Osim navedenog, Županija je s Hrvatskim vodama zaključivala i ugovore o sufinanciranju projektne dokumentacije za sustave navodnjavanja na području Županije kojima je utvrđena visina sredstava za sufinanciranje dokumentacije, iznosi sredstava koji osiguravaju Hrvatske vode i Županija te predmet sufinanciranja (sustavi javnog navodnjavanja i izrada dokumentacije koja se financira iz ugovorenih sredstava). Komisioni ugovori za gradnju sustava javnog navodnjavanja zaključeni su za sustave Budimci – Krndija, Poljoprivredni institut Osijek, Mala šuma – Veliki vrt, Dalj i Gat – proširenje, a ugovori o komisionom vođenju projekta za izradu projektne dokumentacije zaključeni su za sustave Dalj, Budimci – Krndija i Karašica s četiri podsustava.

Ugovorima o komisionom vođenju projekta izrade detaljne projektne dokumentacije vođenje projekta za račun Županije povjereno je Hrvatskim vodama koje izrađuju plan provedbe projekta, provode postupke javne nabave, izrađuju i zaključuju ugovore o javnoj nabavi, obavljaju plaćanja u skladu s načinima plaćanja utvrđenim ugovorom, nadziru izvršenje ugovora, prate tehničke i financijske pokazatelje izvršenja te obavljaju druge poslove koje po naravi obavlja Županija. Prema ugovorima o komisionom vođenju programa gradnje sustava javnog navodnjavanja, Županija je obvezna, između ostalog, pribaviti sve upravne akte, Hrvatskim vodama dostaviti svu dokumentaciju projekta, riješiti imovinskopravne odnose, pripremiti i provoditi plan nabave, imenovati stručno povjerenstvo i provoditi postupke javne nabave, Agenciji za plaćanja dostaviti traženu dokumentaciju o nabavi, Hrvatskim vodama i ovlaštenim revizorskim tijelima omogućiti provođenje provjera na terenu, imenovati stručne osobe u tim za provedbu projekta, podnositi zahtjeve za isplatom sredstava, uredno plaćati obveze po ugovorima te imenovati osobu ovlaštenu za upravljanje sustavom navodnjavanja.

Projektna dokumentacija za sustave navodnjavanja na području Županije financirana je sredstvima Županije, Hrvatskih voda, korisnika sustava i jedinica lokalne samouprave. Za sufinanciranje projektne dokumentacije Županija je s korisnicima sustava i jedinicama lokalne samouprave zaključivala ugovore o osiguranju sredstava za izradu projektne dokumentacije. Prema podacima iz poslovnih knjiga Županije, prihodi za sufinanciranje projektne dokumentacije za sustave navodnjavanja ostvareni su do konca 2022. u ukupnom iznosu od 8.104.821,00 kn, a odnose se na prihode od Hrvatskih voda u iznosu od 6.284.880,00 kn, korisnika sustava u iznosu od 1.669.941,00 kn i jedinica lokalne samouprave u iznosu od 150.000,00 kn.

Prema Programu ruralnog razvoja, gradnja građevina za javno navodnjavanje financira se sredstvima Europske unije kroz mjeru 4.3. Potpora za ulaganja u infrastrukturu u vezi s razvojem, modernizacijom i prilagodbom poljoprivrede i šumarstva, provedba tipa operacije 4.3.1. Investicije u osnovnu infrastrukturu javnog navodnjavanja. Korisnici mjere su županije, a sredstva se mogu koristiti za gradnju cjelovitog sustava za navodnjavanje (akumulacije, kanali, površinska i/ili podzemna drenaža kao elementi funkcionalne cjeline projekta, crpne stanice, cjevovodi, distribucijska mreža, nadzorno-upravljački sustav i drugo). Navedenim Programom predviđeno je sufinanciranje projekta do 15.000.000,00 eura odnosno do 113.017.500,00 kn.

Radi nominiranja projekata na natječaje iz Programa ruralnog razvoja izrađuje se predinvesticijska ili investicijska studija te studija izvodljivosti koja je ocjena prihvatljivosti projekta. Za projekte koji se financiraju iz navedenog Programa izrađen je vodič za izradu predinvesticijskih studija, kojim je propisan njihov sadržaj. Prema navedenom vodiču, svaka predinvesticijska studija treba sadržavati uvod, predstavljanje investitora, smještanje projekta u prostor, predmet projekta, varijante rješavanja projekta, financijsku i ekonomsku analizu te zaključak.

Županija je, radi nominiranja projekta, izradila studije izvodljivosti za pet sustava javnog navodnjavanja (Budimci – Krndija, Poljoprivredni institut Osijek, Mala šuma – Veliki vrt, Dalj i Gat – proširenje) na svom području s propisanim sadržajem.

S Agencijom za plaćanja zaključeni su u prosincu 2019. ugovori za financiranje gradnje tri sustava javnog navodnjavanja (Budimci – Krndija, Poljoprivredni institut Osijek i Mala šuma – Veliki vrt) kojima su odobrene potpore u ukupnom iznosu od 48.844.358,00 kn. Ugovoreno je sufinanciranje sredstvima Europske unije u visini od 85,0 % te državnim sredstvima u visini od 15,0 %. Županija je provela postupke javne nabave te je navedenoj Agenciji dostavila dokumentaciju o provedenim postupcima javne nabave. Nakon pregleda dokumentacije odobrene su potpore u ugovorenom iznosu. Prema podacima iz poslovnih knjiga Županije, do konca 2022. pomoći Europske unije i državnog proračuna za tri sustava ostvarene su u ukupnom iznosu od 11.287.990,00 kn (sredstva Europske unije u iznosu od 9.594.792,00 kn i državnog proračuna u iznosu od 1.693.198,00 kn). Navedeni sustavi javnog navodnjavanja bili su do konca 2022. u izgradnji.

Osim navedenog, u kolovozu 2022. s Agencijom za plaćanja zaključeni su ugovori za financiranje gradnje dva sustava javnog navodnjavanja (Dalj i Gat – proširenje) kojim su odobrene procijenjene potpore u ukupnom iznosu od 123.332.125,00 kn te je ugovoreno sufinanciranje sredstvima Europske unije u visini od 85,0 % te državnim sredstvima u visini od 15,0 %. Za sustave javnog navodnjavanja Dalj i Gat – proširenje, prema obrazloženju Županije, u vrijeme obavljanja revizije (svibanj 2023.) u tijeku su radnje vezane za provođenje postupaka javne nabave.

Prema odredbama članka 4. Pravilnika o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje, za pristupanje izradi projektne dokumentacije potrebno je osigurati potvrdu krajnjih korisnika o namjeri korištenja budućeg sustava javnog navodnjavanja kojom krajnji korisnici iskazuju interes za korištenje sustava, sudjelovanje u troškovima rada i održavanja te sudjelovanje u troškovima gradnje sustava. Potvrdom krajnjih korisnika mora se potvrditi iskazani interes na najmanje 70,0 % poljoprivrednih površina unutar obuhvata svakog pojedinog sustava javnog navodnjavanja.

Za pristupanje gradnji sustava javnog navodnjavanja potrebno je ugovornim odnosom urediti prava i obveze krajnjih korisnika i županije, a prvenstveno obvezu trajnog korištenja sustava za potrebe poljoprivredne proizvodnje te ekonomsko-financijskim analizama potvrditi opravdanost ulaganja. Ugovornim odnosom krajnjih korisnika i županije moralo se obuhvatiti najmanje 30,0 % poljoprivrednih površina unutar obuhvata svakog pojedinog sustava javnog navodnjavanja. Odredbom članka 3. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje (Narodne novine 76/14), koji je stupio na snagu u lipnju 2014., propisano je da se za pristupanje gradnji ugovornim odnosom krajnjih korisnika i jedinica (područne) regionalne samouprave mora obuhvatiti najmanje 70,0 % poljoprivrednih površina unutar obuhvata svakog pojedinog sustava javnog navodnjavanja. Prije pristupanja izradi projektne dokumentacije, Županija je osigurala potvrdu krajnjih korisnika o korištenju budućeg sustava javnog navodnjavanja provođenjem anketa za svaki sustav.

Županija je prije gradnje pet sustava javnog navodnjavanja s korisnicima zaključila predugovore kojima su krajnji korisnici iskazali dovoljan interes za korištenje sustava. Predugovorima su se korisnici sustava, između ostalog, obvezali zaključiti ugovor o korištenju sustava javnog navodnjavanja, plaćati godišnje troškove u skladu s propisima koji uređuju upravljanje, uređenje i korištenje sustava za navodnjavanje i u skladu s aktima koje donosi nadležno tijelo Županije te nabaviti opremu za navodnjavanje.

Prema Popisu zahvata za koje se provodi ocjena o potrebi procjene utjecanja zahvata na okoliš, a za koje je nadležno ministarstvo (Prilog II.) Uredbe o procjeni utjecaja zahvata na okoliš (Narodne novine 61/14 i 3/17), postupak procjene utjecaja na okoliš provodi se, između ostalog, za gospodarenje vodama namijenjenih poljoprivredi, uključujući navodnjavanje i odvodnju pri čemu je površina navodnjavanja 2 000 ha i više.

Županija je za šest sustava javnog navodnjavanja te višenamjensko korištenje rijeke Karašice (četiri sustava navodnjavanja) izradila elaborate utjecaja na okoliš. Nadležna ministarstva su na temelju navedenih elaborata donijela rješenja prema kojima za navedene sustave nije potrebno provesti postupak procjene utjecaja na okoliš.

Na slici broj 3 prikazane su ugrađene pumpe za crpnu stanicu za gradnju sustava javnog navodnjavanja Budimci – Krndija.

Slika broj 3

Ugrađene pumpe za crpnu stanicu za gradnju sustava javnog navodnjavanja Budimci – Krndija

Izvor: Županija

Korištenje građevina za navodnjavanje

Predugovorima o korištenju sustava javnog navodnjavanja Poljoprivredni institut Osijek i Mala šuma – Veliki vrt korisnici sustava obvezali su se zaključiti ugovore o korištenju sustava najkasnije 60 dana prije probnog puštanja u rad sustava, a korisnik sustava javnog navodnjavanja Budimci – Krndija obvezao se zaključiti ugovor o korištenju sustava bez utvrđenog roka za zaključenje ugovora.

Županija do vremena obavljanja revizije (svibanj 2023.) nije stavila u upotrebu izgrađena tri sustava javnog navodnjavanja, a prema obrazloženju Županija u narednom razdoblju planira zaključiti s korisnicima ugovore o korištenju sustava kojima će se urediti međusobna prava i obveze te donijeti potrebne akte vezane za sustave navodnjavanja.

Na slici broj 4 prikazana je ugrađena pumpa za crpnu stanicu za gradnju sustava javnog navodnjavanja Poljoprivredni institut Osijek.

Slika broj 4

Ugrađena pumpa za crpnu stanicu za gradnju sustava javnog navodnjavanja Poljoprivredni institut Osijek

Izvor: Županija

U tablici broj 3 daju se podaci o površini poljoprivrednog zemljišta u obuhvatu izgrađenih sustava javnog navodnjavanja i zaključenim predugovorima prije gradnje svakog pojedinog sustava. Također, navedeni su podaci o broju predugovora i površini poljoprivrednog zemljišta koju su se poljoprivrednici predugovorima obvezali koristiti.

Tablica broj 3

Podaci o površini poljoprivrednog zemljišta u obuhvatu izgrađenih sustava javnog navodnjavanja, zaključenim predugovorima prije gradnje svakog pojedinog sustava, broju predugovora i površini poljoprivrednog zemljišta koju su se poljoprivrednici predugovorima obvezali koristiti

Redni broj	Sustav javnog navodnjavanja	Površina obuhvata sustava (u ha)	Zaključeni predugovori		
			Broj predugovora	Zemljište koje su se korisnici obvezali navodnjavati	
				Površina (u ha)	Udjel u obuhvatu sustava (u %)
	1	2	3	4	5 (4/2*100)
1.	Budimci – Krndija	565	1	549,77	97,3
2.	Poljoprivredni institut Osijek	211,5	1	204,26	96,6
3.	Mala šuma – Veliki vrt	78	52	54,70	70,1
Ukupno		854,50	54	808,73	94,6

Poljoprivredno zemljište u obuhvatu izgrađenih sustava navodnjavanja ima ukupnu površinu od 854,50 ha. Prije gradnje svakog pojedinog sustava zaključeni su predugovori kojima su se poljoprivrednici obvezali navodnjavati ukupnu površinu od 808,73 ha ili 94,6 % poljoprivrednog zemljišta u obuhvatu izgrađenih sustava.

Studijama izvodljivosti sustava navodnjavanja koje su izrađene u 2018. i 2019., predviđeni su i troškovi nabave opreme za navodnjavanje na poljoprivrednom zemljištu korisnika, i to za sustav navodnjavanja Budimci – Krndija u iznosu od 14.125.000,00 kn s porezom na dodanu vrijednost ili 25.000,00 kn/ha, za sustav navodnjavanja Poljoprivredni institut Osijek u iznosu od 1.321.875,00 kn s porezom na dodanu vrijednost ili prosječno 6.250,00 kn/ha i za sustav navodnjavanja Mala šuma – Veliki vrt u iznosu od 1.831.250,00 kn s porezom na dodanu vrijednost ili prosječno 23.478,00 kn/ha. Prema obrazloženju Županije, korisnici dva sustava navodnjavanja (Budimci – Krndija i Poljoprivredni institut Osijek) s kojima su zaključeni predugovori o korištenju sustava u vrijeme obavljanja revizije (svibanj 2023.) su pokrenuli postupke za nabavu opreme za navodnjavanje.

U vrijeme donošenja NAPNAV-a, u Republici Hrvatskoj u dovoljnoj količini proizvodila se pšenica, kukuruz, vino, meso peradi i jaja, dok je potrošnja drugih poljoprivrednih proizvoda bila veća od domaće proizvodnje.

U Planu navodnjavanja navedena je polazna struktura uporabe obradivih površina na području Županije prema kojoj su se na 68,5 % obradivih površina proizvodile žitarice, na 21,2 % obradivih površina proizvodilo se industrijsko bilje, na 4,2 % površina proizvodilo se krmno bilje, na 3,1 % površina proizvodilo se povrće, a na 3,0 % površina bili su nasadi voća i vinove loze. Planom navodnjavanja utvrđeno je da se za različite poljoprivredne kulture pojavljuju različiti nedostaci voda tijekom proizvodnje.

U studijama izvodljivosti, koje su izrađene prije gradnje sustava, analizirani su podaci o postojećoj strukturi poljoprivredne proizvodnje te je planirana struktura poljoprivredne proizvodnje u uvjetima navodnjavanja. Nadalje, navedenim studijama utvrđeni su ciljevi koji su usklađeni s NAPNAV-om, a odnose se, između ostalog, na povećanje potencijala poljoprivrednog zemljišta za modernu i intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju, promjenu strukture uzgajanih kultura na način da se počnu proizvoditi visokodohodovne oranične kulture ili sjemenska proizvodnja, značajno povećanje prinosa uzgajanih kultura i povećanje kvalitete usjeva, neosjetljivost uzgajanih kultura na sušu i drugo. Ocjena ostvarivanja navedenih ciljeva planira se provesti mjerenjem potrošnje vode, praćenjem povećanja poljoprivrednih površina koje će se navodnjavati i povećanja prinosa poljoprivrednih kultura dostavljanjem podataka od krajnjih korisnika na godišnjoj razini i na taj način procjenom učinka melioracije, optimizacijom sustava kroz određivanje fiksnih i varijabilnih godišnjih troškova te poticanjem krajnjih korisnika na proizvodnju visokodohodovnih poljoprivrednih kultura.

Studijama izvodljivosti izgrađena tri sustava javnog navodnjavanja utvrđena je struktura poljoprivrednih kultura prije navodnjavanja i planirana proizvodnja poljoprivrednih kultura po vrstama kultura na navodnjavanom zemljištu te su utvrđeni financijski pokazatelji odnosno prosječni prihodi od proizvodnje poljoprivrednih kultura po hektaru zemljišta prije i nakon navodnjavanja. Procijenjeno je da bi se vrijednost poljoprivredne proizvodnje po hektaru poljoprivrednog zemljišta u obuhvatu sustava Budimci – Krndija povećala za 249,0 %, u obuhvatu sustava Poljoprivredni institut Osijek za 38,9 %, a u obuhvatu sustava Mala šuma – Veliki vrt za 496,4,2 %.

Izgrađena tri sustava javnog navodnjavanja do vremena obavljanja revizije (svibanj 2023.) nisu puštena u rad te nisu ni ustrojene evidencije o korištenju sustava navodnjavanja i praćenju ostvarenja ciljeva navodnjavanja utvrđenih studijama izvodljivosti.

Državni ured za reviziju je mišljenja da Županija po puštanju izgrađenih sustava javnog navodnjavanja u rad treba ustrojiti evidencije o korištenju sustava navodnjavanja kako bi se pratilo ostvarenje ciljeva navodnjavanja utvrđenih studijama izvodljivosti izgrađenih sustava javnog navodnjavanja.

Prema podacima Županije, obuhvat sustava javnog navodnjavanja Budimci – Krndija i Poljoprivredni institut Osijek ukupne površine 776,50 ha u najvećem dijelu odnosi se na poljoprivredno zemljište u vlasništvu Republike Hrvatske, a obuhvat sustava javnog navodnjavanja Mala šuma – Veliki vrt površine 78 ha odnosi se na zemljište u privatnom vlasništvu.

Korištenje sustava navodnjavanja na zemljištu u vlasništvu Republike Hrvatske uređeno je odredbama Zakona o poljoprivrednom zemljištu te je odredbama Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o poljoprivrednom zemljištu (Narodne novine 20/18, 115/18, 98/19 i 57/22), koji je stupio na snagu u svibnju 2022., propisano da se ugovor o zakupu raskida, između ostalog, ako zakupnik ne koristi i ne održava postojeću funkcionalnost sustava javnog navodnjavanja. Prema zaključenim predugovorima o priključenju na sustave navodnjavanja Budimci – Krndija i Poljoprivredni institut Osijek najveći dio poljoprivrednog zemljišta u obuhvatu sustava nalazi se u koncesiji ili dugogodišnjem zakupu krajnjih korisnika sustava na temelju zaključenih ugovora o davanju u koncesiju poljoprivrednog zemljišta i zaključenih ugovora o dugogodišnjem zakupu poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu Republike Hrvatske.

NAPNAV-om je utvrđeno da je za izradu kvalitetnih planskih, projektnih i izvedbenih rješenja te korištenje i održavanje objekata i sustava za navodnjavanje potrebno pravovremeno i stalno obrazovanje svih sudionika za izvršavanje odgovarajućih poslova hidrotehničke i agrotehničke struke, a po potrebi i ekonomske, strojarske i informatičke struke. Potrebno je i stalno obrazovanje osoba koje koriste objekte, strojeve i opremu za navodnjavanje, odnosno vlasnika i korisnika poljoprivrednog zemljišta koje se navodnjava te zaposlenih u vodnom gospodarstvu i poljoprivrednim savjetodavnim službama. Programe edukacija trebaju organizirati županijske poljoprivredno-savjetodavne službe u suradnji s Hrvatskim vodama, Državnim hidrometeorološkim zavodom, Upravom vodnog gospodarstva te relevantnim stručnim i znanstvenim institucijama.

Županija je prije i tijekom izgradnje sustava javnog navodnjavanja kontinuirano poduzimala mjere (edukacija potencijalnih korisnika sustava javnog navodnjavanja) radi zaključenja predugovora za korištenje sustava javnog navodnjavanja i kasnijeg korištenja sustava nakon što se pusti u rad. Kako bi potaknula poljoprivrednike na korištenje sustava javnog navodnjavanja, Županija je u suradnji s drugim tijelima održavala radionice i predavanja na kojima su sudjelovali poljoprivrednici i predstavnici znanstvene agronomске struke.

Nadalje, predstavnici Županije sudjelovali su u studijskom putovanju i posjetili izraelska društva koja se bave navodnjavanjem i poljoprivredom, a predstavnici izraelskih stručnjaka u području navodnjavanja⁸ su posjetili Županiju kako bi prenijeli svoja iskustva te su održana predavanja s temom navodnjavanja i primjene novih tehnologija u poljoprivredi.

Suradnja Županije s Hrvatskim vodama u vezi s provedbom NAPNAV-a ostvaruje se kroz zajedničku provedbu projekata izgradnje sustava javnog navodnjavanja, a radi ispunjenja ugovorenih obveza Županije i Hrvatskih voda vezanih za provedbu projekata izgradnje sustava javnog navodnjavanja, Županija je u stalnom kontaktu sa zaposlenicima Hrvatskih voda. Prema obrazloženju Županije, izgrađeni sustavi javnog navodnjavanja su pod nadzorom Županije, a radi sprječavanja šteta u vrijeme obavljanja revizije (svibanj 2023.) u tijeku su radnje na postavljanju videonadzora nad izgrađenim sustavima.

Održavanje građevina za navodnjavanje

Odredbama članaka 27. i 30. Zakona o vodama, između ostalog, propisano je da građevinama za navodnjavanje u vlasništvu jedinica područne (regionalne) samouprave upravljaju te jedinice. Pod upravljanjem, između ostalog, smatraju se poslovi održavanja vodnih građevina te čuvanja i korištenja za namjene kojima vodne građevine služe. Održavanje građevina za navodnjavanje u vlasništvu jedinica područne (regionalne) samouprave provodi se prema programu koji donosi njezino predstavničko tijelo.

Prema odredbama članka 240. navedenog Zakona, iznimno, u razdoblju od 36 mjeseci od stupanja na snagu Zakona o vodama (do srpnja 2022.), građevine za navodnjavanje u vlasništvu jedinica područne (regionalne) samouprave održavaju Hrvatske vode na temelju programa koji donosi predstavničko tijelo jedinice područne (regionalne) samouprave i do visine sredstava naknade za navodnjavanje osiguranih na temelju zakona kojim se uređuje financiranje vodnoga gospodarstva. Program održavanja predstavničkom tijelu jedinice područne (regionalne) samouprave predlažu Hrvatske vode. Jedinica područne (regionalne) samouprave ovlaštena je preuzeti održavanje građevina za navodnjavanje počevši od 1. siječnja svake iduće godine unutar naprijed navedenog roka, na temelju akta koji je u obvezi dostaviti Hrvatskim vodama najmanje 60 dana unaprijed. Ako jedinica područne (regionalne) samouprave ne preuzme održavanje prije isteka navedenog roka, njegovim istekom smatra se da ga je preuzela. U razdoblju od 36 mjeseci od stupanja na snagu Zakona o vodama, smatra se da Hrvatske vode ispunjavaju uvjete za obavljanje posebnih djelatnosti za potrebe upravljanja vodama, propisane odredbama navedenog Zakona u dijelu koji se odnosi na održavanje vodnih građevina.

Odredbama Pravilnika o posebnim uvjetima za obavljanje djelatnosti vodoistražnih radova i drugih hidrogeoloških usluga, poslova preventivne obrane od poplava te poslova i mjera redovite i izvanredne obrane od poplava te održavanja detaljnih građevina za melioracijsku odvodnju i građevina za navodnjavanje (Narodne novine 26/20)⁹, koji je stupio na snagu 18. ožujka 2020., određeni su uvjeti koje mora ispunjavati pravna osoba ili fizička osoba obrtnik koja održava građevine za navodnjavanje.

⁸ Prema dostupnim podacima iz medija, Izrael je vodeća zemlja u svijetu u primjeni navodnjavanja te je u zadnjih nekoliko desetljeća povećao proizvodnju 12 puta, dok je potrošnja vode povećana tri puta, što je rezultat najboljih tehnologija u navodnjavanju i korištenju svih vrsta voda, pročišćavanju voda i desalinizaciji.

⁹ Do stupanja na snagu navedenog Pravilnika (ožujak 2020.), na snazi je bio Pravilnik o posebnim uvjetima za obavljanje djelatnosti vodoistražnih radova i drugih hidrogeoloških radova, preventivne, redovne i izvanredne obrane od poplava te upravljanja detaljnim građevinama za melioracijsku odvodnju i vodnim građevinama za navodnjavanje (Narodne novine 83/10, 126/12 i 112/14).

Prema studijama izvodljivosti za izgrađena tri sustava javnog navodnjavanja, ocjena ostvarivanja ciljeva utvrđenih NAPNAV-om planira se provesti optimizacijom sustava kroz određivanje fiksnih i varijabilnih godišnjih troškova održavanja. Za sustav Budimci – Krndija studijom su utvrđeni ukupni godišnji troškovi održavanja u iznosu od 694.055,00 kn s porezom na dodanu vrijednost, za sustav Poljoprivredni institut Osijek u iznosu od 141.676,00 kn s porezom na dodanu vrijednost te za sustav Mala šuma – Velik vrt u iznosu od 144.672,00 kn s porezom na dodanu vrijednost. Za navedene sustave studijama su utvrđeni fiksni troškovi održavanja u iznosu od 449,00 kn/ha do 549,00 kn/ha i varijabilni troškovi u iznosu od 0,50 kn/m³ do 0,63 kn/m³.

Do vremena obavljanja revizije (svibanj 2023.) Županija nije izgrađena tri sustava javnog navodnjavanja pustila u rad. Za izgrađene sustave javnog navodnjavanja Županija nije donijela program održavanja sustava javnog navodnjavanja niti je zaključila ugovore za pružanje usluga održavanja sustava javnog navodnjavanja.

Državni ured za reviziju je mišljenja da Županija prije puštanja u rad izgrađenih sustava javnog navodnjavanja i nakon donošenja programa održavanja sustava javnog navodnjavanja treba zaključiti ugovore za pružanje usluga održavanja sustava javnog navodnjavanja u skladu s odredbama Zakona o vodama i Pravilnika o posebnim uvjetima za obavljanje djelatnosti vodoistražnih radova i drugih hidrogeoloških usluga, poslova preventivne obrane od poplava te poslova i mjera redovite i izvanredne obrane od poplava te održavanja detaljnih građevina za melioracijsku odvodnju i građevina za navodnjavanje.

KORIŠTENJE VODE ZA NAVODNJAVANJE

Prema odredbama članaka 88. i 91. Zakona o vodama, korištenje voda, između ostalog, je zahvaćanje površinskih i podzemnih voda, uključujući izvorske, mineralne i geotermalne vode za različite namjene (za opskrbu vodom za piće, za stavljanje na tržište u izvornom ili prerađenom obliku u bocama ili drugoj ambalaži, sanitarne i tehnološke potrebe, zdravstvene i balneološke potrebe, grijanje, navodnjavanje i druge namjene). Za svako korištenje voda koje prelazi opseg općeg korištenja voda, odnosno slobodnog korištenja voda, potreban je ugovor o koncesiji ili vodopravna dozvola za korištenje voda, osim kad je Zakonom o vodama drukčije uređeno.

Nadalje, prema odredbama članka 92. Zakona o vodama, pravne i fizičke osobe koje zahvaćaju vode, osim pri općem korištenju voda i slobodnom korištenju voda, obvezne su voditi očevidnik o količinama zahvaćene vode i o tome dostavljati podatke Hrvatskim vodama.

Sadržaj i način vođenja očevidnika zahvaćenih i korištenih količina voda, mjerenje zahvaćenih i korištenih količina voda te dostavljanje navedenih podataka Hrvatskim vodama propisano je odredbama Pravilnika o očevidniku zahvaćenih i korištenih količina voda.

Prema odredbama članaka 6. i 8. Pravilnika o očevidniku zahvaćenih i korištenih količina voda, obveznici korištenja voda za navodnjavanje dužni su podatke iz očevidnika zahvaćenih i korištenih količina vode dostavljati Hrvatskim vodama putem obrasca Prijava podataka o zahvaćenim i korištenim količinama voda mjesečno za količine zahvaćene vode veće ili jednake od 10 000 m³/godišnje, tromjesečno za količine zahvaćene vode veće od 1 000 m³/godišnje, a manje od 10 000 m³/godišnje te godišnje za količine zahvaćene vode manje ili jednake od 1 000 m³/godišnje.

Hrvatske vode dužne su, između ostalog, izraditi obrasce očevidnika zahvaćenih i korištenih količina voda te obrasce prijave podataka o zahvaćenim i korištenim količinama vode u digitalnim obliku i omogućiti njihovo preuzimanje s mrežnih stranica Hrvatskih voda. Također, dužne su omogućiti obvezniku elektroničku dostavu prijave u Informatički sustav voda – Hrvatskih voda. Do vremena obavljanja revizije (travanj 2023.) elektronička dostava prijave podataka o zahvaćenim i korištenim količinama voda u Informatički sustav voda – Hrvatskih voda obveznicima nije omogućena.

Županija je u veljači i svibnju 2023. pribavila vodopravne dozvole za korištenje voda za tri izgrađena sustava javnog navodnjavanja. Prema vodopravnim dozvolama za sustave Budimci – Krndija i Mala šuma – Veliki vrt, voda za navodnjavanje zahvaća se iz rijeke Vuke, a za sustav Poljoprivredni institut Osijek voda za navodnjavanje koristi se iz zdenaca. Prema obrazloženju Županije izgrađeni sustavi se u narednom razdoblju planiraju pustiti u probni rad od minimalno dvije godine.

S obzirom na to da izgrađeni sustavi javnog navodnjavanja nisu pušteni u rad, Županija nije Hrvatskim vodama dostavljala podatke o zahvaćenim i korištenim količinama vode.

Prema odredbama članaka 45. do 51. Zakona o financiranju vodnoga gospodarstva, naknada za navodnjavanje plaća se na poljoprivredno zemljište koje se navodnjava iz građevina za navodnjavanje u vlasništvu jedinice područne (regionalne) samouprave i na poljoprivredno zemljište kojem je dostupno navodnjavanje iz te građevine. Obveznik plaćanja naknade za navodnjavanje je vlasnik ili drugi zakoniti posjednik poljoprivrednog zemljišta. Suvlasnici i drugi zakoniti suposjednici su solidarni obveznici naknade za navodnjavanje. Osnovica za obračun naknade za navodnjavanje je količina vode isporučena putem građevina za navodnjavanje ili jedinica površine zemljišta (hektar, četvorni metar) za koje je dostupno priključenje na građevinu za navodnjavanje. Ako nije moguće mjerenjem utvrditi količine vode, osnovica za obračun naknade za navodnjavanje je jedinica površine zemljišta (hektar, četvorni metar) koja se navodnjava putem građevina za navodnjavanje. Iznimno, fiksni troškovi održavanja građevina za navodnjavanje u vlasništvu jedinica područne (regionalne) samouprave obračunavaju se i naplaćuju od obveznika u fiksnom apsolutnom iznosu. Odlukom predstavničkog tijela jedinice područne (regionalne) samouprave detaljnije se propisuje obračun i naplata naknade za navodnjavanje, obračunska razdoblja, rokovi plaćanja, način ostvarenja prava na povrat preplaćenih iznosa naknade za navodnjavanje te provedba nadzora nad obračunom i naplatom naknade za navodnjavanje, a mogu se detaljnije propisati obveznici, osnovica, izuzeća od plaćanja, oslobođenja i olakšice. Obračun naknade za navodnjavanje ispostavlja se na temelju podataka iz očevidnika naknade za navodnjavanje koji vode jedinice područne (regionalne) samouprave. Potvrde o činjenicama iz očevidnika imaju, u upravnom i sudskom postupku, dokaznu snagu javne isprave. Prihod od naknade za navodnjavanje koristi se za održavanje građevina za navodnjavanje u vlasništvu jedinice područne (regionalne) samouprave prema načelima solidarnosti i prvenstva u potrebama na području izgrađenoga sustava građevina za navodnjavanje.

Prema odredbama članka 8. i 9. Pravilnika o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje, na temelju godišnjeg programa održavanja sustava javnog navodnjavanja, predstavničko tijelo jedinice područne (regionalne) samouprave donosi odluku o godišnjoj visini naknade za navodnjavanje. U odluci o godišnjoj visini naknade za navodnjavanje posebno se iskazuje naknada za pokriće fiksnih, a posebno za pokriće varijabilnih troškova. Fiksne troškove rada i održavanja sustava javnog navodnjavanja čine troškovi upravljanja i rukovanja sustavom javnog navodnjavanja, troškovi održavanja sustava javnog navodnjavanja te zajednički troškovi sustava javnog navodnjavanja (izvještavanje, tehnički i agronomski poslovi, financijski troškovi administriranja sustava javnog navodnjavanja i naplate naknade, troškovi osiguranja sustava javnog navodnjavanja i ostali troškovi). Varijabilni troškovi rada i održavanja sustava javnog navodnjavanja ovise o količini isporučene vode, a čine ih troškovi energije potrebni za rad sustava javnog navodnjavanja te troškovi naknade za korištenje voda.

Prema odredbama članka 50. Zakona o financiranju vodnoga gospodarstva, predstavničko tijelo jedinice područne (regionalne) samouprave u čijem su vlasništvu izgrađene građevine za navodnjavanje ovlašteno je, svojom odlukom, propisati visinu i obvezu plaćanja naknade za navodnjavanje.

Prema odredbama članka 9. Pravilnika o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje, temeljem godišnjeg programa održavanja sustava javnog navodnjavanja, predstavničko tijelo jedinice područne (regionalne) samouprave donosi odluku o godišnjoj visini naknade za navodnjavanje.

Do vremena obavljanja revizije (svibanj 2023.) Županija nije donijela odluku o visini i obvezi plaćanja naknade za navodnjavanje za tri izgrađena sustava javnog navodnjavanja koja nisu puštena u rad niti je s korisnicima zaključila ugovore o priključenju na sustav javnog navodnjavanja kojima bi se utvrdila međusobna prava i obveze Županije i korisnika sustava javnog navodnjavanja.

Državni ured za reviziju je mišljenja da Županija, prije puštanja u rad izgrađenih sustava javnog navodnjavanja, treba zaključiti s korisnicima sustava ugovore o priključenju na sustave javnog navodnjavanja i donijeti odluke o visini i obvezi plaćanja naknade za navodnjavanje te, po puštanju izgrađenih sustava javnog navodnjavanja u rad, obračunavati i naplaćivati naknadu za navodnjavanje, u skladu s odredbama Zakona o financiranju vodnoga gospodarstva i Pravilnika o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje.

Prema odredbama članka 10. Pravilnika o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje, temeljem prihvaćenog izvješća o realizaciji godišnjeg programa održavanja te godišnjeg obračuna prihoda i rashoda sustava javnog navodnjavanja, izvršno tijelo jedinica područne (regionalne) samouprave može odobriti podmirivanje dijela troškova sustava javnog navodnjavanja iz sredstava proračuna jedinice područne (regionalne) samouprave. Izvješće su jedinice područne (regionalne) samouprave dužne dostaviti ministarstvu nadležnom za vodno gospodarstvo i Hrvatskim vodama jednom godišnje, a najkasnije do donošenja programa održavanja sustava javnog navodnjavanja za naredno razdoblje.

S obzirom na to da izgrađeni sustavi javnog navodnjavanja nisu pušteni u rad, Županija nije ostvarila prihode i rashode od sustava javnog navodnjavanja.

INFORMIRANJE JAVNOSTI

Prema Strategiji upravljanja vodama, jedna od aktivnosti i mjera za unaprjeđenje sustava navodnjavanja je informiranje javnosti o stanju i mogućnostima korištenja voda.

Na mrežnim stranicama Županije objavljene su opisne informacije o navodnjavanju na području Županije koje obuhvaćaju podatke o broju sustava navodnjavanja u fazi projektiranja ili izgradnje, površini zemljišta obuhvaćenoj sustavima navodnjavanja, pribavljenim građevinskim dozvolama za sustave navodnjavanja i drugo. Za sustave navodnjavanja koji su u fazi izgradnje na mrežnim stranicama Županije navedene su informacije o primljenim potporama za izgradnju sustava, razdoblju provedbe projekata navodnjavanja, razlozima provedbe projekata navodnjavanja, infrastrukturi za navodnjavanje, očekivanim koristima od projekata navodnjavanja, korisnicima poljoprivrednih površina obuhvaćenih sustavima navodnjavanja i drugi podaci. Na mrežnim stranicama Županije u okviru županijskih glasnika objavljeni su dokumenti vezani za projekte navodnjavanja (sažetak Plana navodnjavanja, programi provedbe NAPNAV-a na području Županije).

Osim navedenog, prema obrazloženju Županije, od donošenja NAPNAV-a Županija informira javnost o važnosti navodnjavanja i izgradnji sustava navodnjavanja putem radionica, objavama u stručnim revijama (Nova zemlja, Agro klub), objavama u nacionalnim i lokalnim medijima te su obavljena i sudjelovanja na stručnim raspravama znanstvenih institucija. Održavana su i predavanja na kojima su sudjelovali potencijalni i budući korisnici sustava navodnjavanja i predstavnici znanstvene agronomske struke.

Državni ured za reviziju preporučuje i nadalje provoditi izobrazno-informativne aktivnosti vezane za sustave navodnjavanja koji su u fazi projektiranja, a za izgrađene sustave navodnjavanja u sljedećem razdoblju posvetiti više pozornosti informiranju korisnika u vezi s odabirom optimalne opreme za navodnjavanje, povećanjem prihoda poljoprivrednih kultura na površinama koje se navodnjavaju, potrebom proizvodnje poljoprivrednih kultura koje se nedovoljno proizvode u Republici Hrvatskoj te drugim koristima primjene sustava javnog navodnjavanja.

OCJENA UČINKOVITOSTI UPRAVLJANJA GRAĐEVINAMA ZA NAVODNJAVANJE U OSJEČKO-BARANJSKOJ ŽUPANIJI

Državni ured za reviziju obavio je reviziju učinkovitosti upravljanja građevinama za navodnjavanje u Županiji. Ciljevi revizije bili su provjeriti uspostavu pravnog, strateškog i planskog okvira za učinkovito upravljanje građevinama za navodnjavanje, utvrditi jesu li ustrojene propisane evidencije građevina za navodnjavanje, ocijeniti je li gradnja, korištenje i održavanje građevina za navodnjavanje učinkovita, ocijeniti koristi li se voda za navodnjavanje u skladu s vodnim potencijalom i potrebama za navodnjavanjem te informira li se javnost o navodnjavanju.

Na temelju revizijom utvrđenih činjenica, primjenjujući utvrđene kriterije, Državni ured za reviziju ocijenio je da je Županija poduzela aktivnosti na donošenju zakonskih i planskih dokumenata u vezi s područjem navodnjavanja te je donesen Plan navodnjavanja kojim je utvrđen vodni i zemljišni potencijal za navodnjavanje, građevine za navodnjavanje evidentirala je u poslovnim knjigama, projekte navodnjavanja nominirala je prema Hrvatskim vodama, osigurala je financijska sredstva za gradnju građevina za navodnjavanje, prije gradnje građevina ispitala je zainteresiranost i pribavila potvrde krajnjih korisnika o korištenju budućih sustava javnog navodnjavanja, izrađivala je elaborate utjecaja na okoliš, studije izvodljivosti ili preinvesticijske studije i projektnu dokumentaciju te je do konca 2022. izgradila tri sustava javnog navodnjavanja koja do vremena obavljanja revizije (svibanj 2023.) nisu puštena u rad, a kao sufinancijer sudjelovala je zajedno s Hrvatskim vodama kao investitorom u izgradnji dva sustava navodnjavanja koja su izgrađena do konca 2022. te je informirala javnost o ostvarenju županijskih planova i učincima navodnjavanja.

Međutim, utvrđeno je da nije donesen program gradnje sustava javnog navodnjavanja, provedba šest projekata navodnjavanja obustavljena je u fazi izrade projektne dokumentacije te u svrhu praćenja izrade projektne dokumentacije, izgradnje i korištenja sustava navodnjavanja nije ustrojena zasebna evidencija građevina za navodnjavanje.

Slijedom navedenog, Državni ured za reviziju ocjenjuje da su aktivnosti Županije provedene u vezi s upravljanjem građevinama za navodnjavanje **učinkovite, pri čemu su potrebna određena poboljšanja** te se daju sljedeći nalozi i preporuke, prema područjima revizije:

1. Pravni, strateški i planski okvir za učinkovito upravljanje građevinama za navodnjavanje
 - 1.1. Prije početka gradnje sustava javnog navodnjavanja donijeti program gradnje sustava javnog navodnjavanja, u skladu s odredbama Zakona o vodama i Pravilnika o upravljanju i uređenju sustava za navodnjavanje.
2. Evidencije građevina za navodnjavanje
 - 2.1. U svrhu praćenja izrade projektne dokumentacije, izgradnje i korištenja sustava navodnjavanja ustrojiti zasebnu evidenciju građevina za navodnjavanje.

3. Informiranje javnosti

- 3.1. Nadalje provoditi izobrazno-informativne aktivnosti vezane za sustave navodnjavanja koji su u fazi projektiranja, a za izgrađene sustave navodnjavanja u sljedećem razdoblju posvetiti više pozornosti informiranju korisnika u vezi s odabirom optimalne opreme za navodnjavanje, povećanjem prihoda poljoprivrednih kultura na površinama koje se navodnjavaju, potrebom proizvodnje poljoprivrednih kultura koje se nedovoljno proizvode u Republici Hrvatskoj te drugim koristima primjene sustava javnog navodnjavanja.

Državni ured za reviziju mišljenja je da bi se provedbom navedenih naloga i preporuka postigla poboljšanja u vezi s uspostavom pravnog, strateškog i planskog okvira za učinkovito upravljanje građevinama za navodnjavanje, vođenjem evidencija građevina za navodnjavanje te informiranjem javnosti, čime bi se povećala učinkovitost upravljanja građevinama za navodnjavanje u Županiji.

OČITOVANJE OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

Osječko-baranjska županija očitovala se na Nacrt izvješća o obavljenoj reviziji učinkovitosti upravljanja građevinama za navodnjavanje u Osječko-baranjskoj županiji. U očitovanju navodi da je suglasna s utvrđenim činjenicama opisanim u Nacrtu izvješća.